

YAZMALARIN TASNİFİ HAKKINDA RAPOR

T. C.

Mf. V.

İstanbul Kütüphaneleri Tasnif
Komisyonu Başkanlığı

Sayı: $\frac{68}{7}$

12 Temmuz 1935

İstanbul Maarif Müdürlüğüne

Dört aydır nedense verilmemiş olan Tasnif Komisyonu iş programını, yazmalar hakkındaki naçiz mütalâalarım ile ve işin bütün tablosunu gösteren 4 adet bitişigi ile birlikte sunuyorum. Bu tezkereye, Marttan (1935) Haziran sonuna kadar dört ay içinde dört âza tarafından izah fişleri yapılmış olan kitapların da cedvelini koyuyorum. Ancak şurasını da kayda müsaade buyurunuz ki, en az kitap kaydetmiş gibi görünen B. Sabri (Kalkandelen), Rıza Paşa ve Halis Efendi kütüphanelerinin yazmalarını memleketimizde ilk defa Avrupaî usulde tasnif etmiş ve muazzam bir eser vücuda getirmiştir. Bu vicdanlı ve pek çalışkan ihtiyardan kemmiyet ve sür'at değil sekinetle tetkik beklemek borçtur.

Saygılarımı sunarım.

İstanbul Kütüphaneleri
Tasnif Komisyonu Başkanı
M. Cevdet İnançalp

Tasnif Komisyonunda Mart 1935 ten Haziran 1935 sonuna kadar dört ay içinde dört âza tarafından izahnameleri yazılan ve kaydedilen eserlerin miktarı :

I. B. Sabri (Kalkandelen)	155
II. B. Ebülhayr (Sipahi)	215
III. B. Cevad (Çelebioğlu)	257
IV. B. Zakir Kadiri (Ogan)	289

Yekûn 1016

Vasatî olarak: Ayda 252 kitap. Adam başına 63 kitap. Yekûna ve bu vasatî rakkamlara Kâtip Adnan'ın (Ötüken) muhtelif zamanlarda fişini çıkardığı 43 kitap dahil değildir.

Süleymaniye kütüphanesi Tasnif Komisyonu için kaleme aldığım programı yazmalar ve komisyon hakkındaki mütalâaya ilâveten sunuyorum. Toplu halde çalışan bir heyetin müşterek esasları gösteren bir programa malik olmaması herkesin kendi bildiğine hareketini mucip olacağı aşikârdır. Üç aydır bir program yapılmaması da mahzurlarını hissettirmiştir. Bu sebepten ötürü bir program yazmak üzere Avrupa'nın pek muteber olan iki büyük kataloğunu süzmeğe mecbur oldum. Bunlar, gerek Profesör Ritter'in, gerek benim müşterek kaynaklarımız olan ingilizce (Rieu) ve almanca (Pertsch) kataloglarıdır ki, ilim piyasasında birinci dereceyi işgal ederler. Diğer taraftan bu kataloglara bakarak Ritter'in vaktile çıkardığı tahlil cedvelini de gözden geçirdim. Yıllarca evvel kendi yaptığım Avrupaî fişleri ve yirmi gün evvel işe girdiğim zaman tertibe başlattığım müellifler fişile bütün kütüphaneler fişleri meselesini de katarak şu taslağı vücuda getirdim. Tasnifin temel programını teşkil eden ve her kitabın tahlili hagni maddelere göre olacağını gösteren bir örneği de takdim ediyorum. Bu izahname fişine Türk tarihini ve Türk harsini alâkadar eden noktaların mutlaka işareti lüzumunu yazarak tasnif işine Avrupa gözünden başka (Türk gözü) ilâvesini dahi borç saydım. Şimdi meselemize geçelim :

1) *İşin cinsi, miktarı, ehemmiyeti :*

Fihristlere göre İstanbul yazmaları yetmiş bini mütecavizdir. Ve bunun en aşağı yirmibini birinci derecede hazinelerdir. Talimatnâmenin bir fıkrasına göre işbu kitaplar arasında evvelâ tarih, dil ve edebiyat yazmaları tahlil ve tasnif edilecektir. Nasıl ki, ilk önce İstanbul kütüphaneleri yazma tarihlerinin kaydına başlanmakla isabet edilmiştir. Ancak bu kütüphanelerde Türkçe, arapça, farisî ne kadar tarih kitabı olduğu zamanıma kadar tespit edilmemişti. Biz, pek dikkatsizce yapılmış ve basılmış olan eski fihristlere bir çok noktalarda itimat caiz olmamakla beraber miktar hakkında takriben bir fikir istihsaline hizmet olur diyerek ve 34 kütüphanenin fihristlerindeki kitapları umumî surette sayarak 4616 tarih ayırdık. Bunların mufassal bir cedvelini de araya koydum.

Eski fihristlerde dikkatsizlikle edebiyat ve tasavvuf kitapları arasına kaydedilmiş tarihler ile yine o fihristlerde bir kitap adile gösterilmişken tetkikinde de dört, beş, yedi, sekiz kitaptan mürekkep olduğu görülen mecmuaların içindeki tarihler dahi ilerde bu mik-tara katılınca yekûn, hakiki olacaktır. Şimdiki yekûnda 1600 Türkçe tarih, 1702 arapça tarih, 999 da farisî tarih vardır. Ve lâyihamıza bunların mufassal bir cedveli ilâve edilmiştir. Evvelce zikrettiğimiz ve örneklerini takdim eylediğimiz fişler bitirildikten sonra kütüphanelerimizde ne kadar (*Eski nusha*), ne kadar (*mükerrer nusha*), ne kadar (*nefis*) veya (*enfes*) nusha vardır, ne kadarı (*müellif hattile*)dir, ne kadarı (*müstensih, kâtip hattile*)dir? kat'iiyen anlaşılabilir. Eski nushalardan maksat, hicretin ilk asrından 900 sonlarına kadar yazılanlardır. Ve bunlar da elbette derece derecedir. Diğer yazmalarda eskilik meziyeti değil başka bakımlardan kıymet aranır. Bir de bunlara nushası yalnız İstanbul'da bulunan bazı kitaplar da katılmalıdır ki, bunlardan eski fihristler haber vermez. Meselâ onlardan biri (Kitab ül-Evrak)tır ki, Türk olduğu Arap muharrirlerince kat'iiyen tasdik edilen ve birkaç Abbasî halifesine nedimlik ederek 1020 yıl evvel vefat eden Türk şair ve edibi (Suli)nindir. Bu kitap Alman müsteşrikler cemiyetince yakında farkına varılarak keşfedilmiş ve Moskova Enstitüsü tarafından da bu defa hükûmetimize müracaatla fotografisi çıkarılmıştır. Diğer Diyarıbekir'de Artuki Türk devleti hükümdarlarından (Mahmut, Karaarslanoglu) adına yazılan ve cihan kütüphanelerinin hiçbirinde o nefasetle, o minyatürlerle bir nushası mevcut olmuyan ve sekiz asır evvel Türklerce kullanılan makinelerden bahseden cesim eserdir ki, birçok minyatürlerinin çalındığını bildiğimiz halde müzeye kaldırtmak bile hatırıma gelmedi. Yine bir üçüncüsü on iki yıl evvel âcizleri tarafından keşfedilen ve keza dünyanın şimdiye kadar hiçbir kütüphanesinde bulunmadığı muhakkak olan bir farisî yazmadır ki, çinilerin nasıl yapıldığına dair sanat tarihi âlimlerince hiç bilinmiyen bilgileri havidir. Çiniciliğin en meşhur ocağı olan Kâşan'da yine Kâşanlı bir sanat-kârın elile 700 tarihinde yazılmış olması esere ayrıca fevkalâdelik veriyor. O zamanlar arkadaşlarıma da ihbar edilen bu eser bu defa Ritter tarafından çabucak bastırılmış ve bütün Avrupa'ya ün salmıştır. Bir Türk'ün parasızlık ve yardımsızlık yüzünden neşredemediği bu risalenin ben tercümesine çalışmakla beraber ilk defa neşir fırsatını kaçırdığımdan dolayı Türklük namına ne kadar yansam yeridir. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür.

Eğer biz kütüphanelerimizdeki pek nadir nushaları aynen neşretmezsek evvelâ Üniversitenin (tarih, coğrafya, hukuk, maliye, iktisat, felsefe tarihi) bölümleri ilmî metinlerden mahrum kalacağı gibi Türk Tarihi Araştırma Cemiyeti de ilerde neşredilecek orijinal kitap bulamayacaktır. Zira ne yazıktır ki, İstanbul kütüphanelerinde en kıymetli eserlerin onda dokuzu yabancılarca son on beş yıl içinde fotografiye edilmiş olduğundan kalanları olsun kendi elimizle basmazsak Türk'e esaslı hiçbir ilmî eserin neşri şerefi kalmıyacaktır. Bu kitapları Türk elile neşretmemekliğimizin saiki resmî masraftan kaçınma meselesi değildir. Zira böyle eserler neşredilir edimle ilk müşterisi Avrupa olacaktır ki, bu sayede derhal masrafı çıkar. Bilinen bir hakikattir ki Avrupa ve Amerika'da yazmalar cins ve mezhep ayırd edilmeyerek her milletin bilgiçlerine açık birer kaynak olarak arzedildiği halde neşre gelince iş değişir. Bizden gayri hiç bir millet (ender) yazmalarını neşretmek hak ve fırsatını yabancılara kaptırmaz. Bunu hem ilmî, hem ulusal bir (onör) tanır. Hele Ayasofya ve Topkapı kütüphaneleri gibi yazma nefais ve tarihî kıymet bakımından dünyada bir eşi daha olmadığı Avrupa müsteşriklerince tasdik edilen iki hazinenin kitapları mevzuubahs olduktan sonra...

2) Saklama ve koruma meselesi :

Yazmalarımızı çürümekten ve çalınmaktan korumak için de kâfi hiç bir tedbirimiz yoktur. Bir çok kıymetli eserler, hâlâ ciltlenmemiştir. Tasnif vesilesi ile bunları ciltletmelidir. Hırsızlığa gelince iki sene evvel Köprülü kütüphanesinden kıymetli üç kitap kolaylıkla çalındı. En garibi şudur ki, bunu çaldığı sabit olan mel'un hiç bir cezaya çarptırılmadı. Üstat Ahmet Tevhit ile Bay Selim Nüzhet pek acıklı şeylere vâkıfırlar. Müfettiş Bay Ali Canip ve Reşat Nuri bu gibi hususlarda pek canlı tedbirler göstermişlerdir. Bunların tatbiki lâzımdır. Umum kütüphaneler müdürü Bay Hasan Fehmi'nin mütalâalarından çok istifade edilir. Keza bu fakirin dört bine yakın kitap ve risaleden mürekkep olarak Muallim Mektebine terkeylediğim kütüphaneden hırsızlar üç dört yıl evvel bazı kitapları çalmışlardır. Bütün şikâyetlerim faydasız kalmıştır. Bunların bugünkü kız mektebinden aldırılarak Süleymaniye'ye naklini ve defterinin tanzimine inayet buyrulması şahsım için değil, millet için pek faydalı olur. Dışinden ve tırnağından arttırdığı paralarla aldığı kitapların daha hayatta iken resmî mektepte bile çalındığını gören insanlarda memlekete hayır yapmak kaygusu kalır mı?

Yirmibeş yıllık müşahedelerim neticesi arzederim ki, kütüphanelerimizde henüz çalınmamış olan diğer nefisler, esbak Müzeler Müdürü Saylav Bay Halil Etem'in pek haklı tavsiflerince üç buçuk eski adamın sadakati sayesinde kalmıştır. Karınları bile doymıyan bu sadık adamlar şirret sahibi olsalardı pek çok hainlikler yapabilirlerdi. Zira herhangi bir kitabın yerine eski numarayı havi bir kitap koyarak ve (zayi olmuştur) diyerek kurtulmak mümkündür. Hırsızlar cezasız kaldıktan sonra kitapların bu kadar masrafla kaydında ve fihristlerinin tanziminde fayda nedir? Hatta mükemmel fihristlerin varlığı, caniler için ayrıca hizmet olacaktır. Ve bilmedikleri pek çok kıymetli eserlerden onları kolayca haberdar cyliyecektir. O halde koruma işine bir dirim meselesi gözile bakılmalı ve bu bapta ağız ceza konmalıdır.

3) Komisyonların hizmeti meselesi :

Tecrübeler göstermiştir ki, gündelikli komisyonlar yaşamaz. Çünkü malî kanca, komisyonu düşünüp kuran Vekâletin veya onun filân şubesinin üstündedir. Maliye, işin ehemmiyetini veya doğmakta olan iyi neticeyi değil gözleri doyuracak (sayıyı) sorar. Bunu az görür görmez komisyon o yıl değilse gelecek yıl ölüme mahkûmdur. Bunun her daire için acıklı misalleri vardır ve çoktur. Kütüphaneler ve Hazinei Evrak gibi işleri uzun zamana muhtaç kurumlar hiç değilse bir ilk mektep kadar olsun ehemmiyetli görülmedikçe ve daha küçük ölçü ile olsa da (daimî) sayılmadıkça maliye, mutlaka hırpalar, büyük ve hayırlı işi durdurur. Neticede bütün yapılan işler bir köşeye atılır, tozlanır, mahvolur, gider. Halbuki kadrosu ne kadar küçük olursa olsun, daimî kurum hiç böyle olmaz, bu bir. İkincisi, komisyonların yaşamamağa mahkûm oluşu, en değerli insanların bu işten kaçmasına, ona bel bağlamamasına ve (adam sen de! Temel çürüktür, emek vermeğe gelmez) diye yese düşmesine yol açar ki, pek kötü bir şeydir. Böyle ücretle çalışan bir kuruma değerli ve bibliyografya bilir bir muallimin girmesine bile Maliye manidir. Zira Maliye der ki (o muallim, muvazzaftır, muallimlikten hariç sayılan bir işten para alamaz). Şaşılacak ve ağlanacak bir şeydir ki, bütün Üniversiteye, Türk Tarihi Araştırma Cemiyetine, (fen, edebiyat, felsefe, sanat tarihi bölümlerine) binlerce kaynak veren koca koca kütüphanelerin tasnifi (talim ve terbiye) işinden hariç sayılıyor.

İşte bizde komisyonlardan niçin iyi, sürekli bir iş çıkmadığının ve çıkmıyacağının hikmeti. Diğer bir sebep de, komisyonda çalışan değerli insanların bir fırsat düşer düşmez uzaklaşmalarıdır. Halbuki daimilik buna mani olur.

Bu köklü meseleler halledilmedikçe ve kütüphanecilik gibi, hocalığın çok üstünde olan ve çünkü tarihçileri, edebiyatçıları, felsefecileri, fencileri ve binaenaleyh hocaları yetiştirecek en birinci vasıta olan kütüphanelerimizin tasnif kadrosuna bir ilk mektep haysiyeti kadar haysiyet verilmedikçe ne türlü metottan bahsedilirse edilsin hükmü üç gündür.

Belli bir şeydir ki, yeni ilimler ancak (modern) diller ve modern kitaplarla öğrenilir. Halbuki ilimlerin, felsefelerin, edebiyatların, sanatların, dinlerin ve millî harsin tarihi ancak eski kütüphane ve eski diller sayesinde tetkik edilebilir. Daha geçen gün Dolmabahçe sarayında Tarih Cemiyeti toplantısında (mühim yazmalar aynen basılmadıkça Türk tarihi ve Türk medeniyeti tetkikinin kaynaklarını teşkil eden bu hazineler ortaya konmadıkça hakiki bir şey yapılmış olamayacağı) açıktan açığa söylendi. Bu azim iş muvakkat teşkilât ile ve maliyenin keyfile yürür mü?

Komisyonumuzda iş metodundan bahsetmeden evvel arzetmeliyim ki, iki nokta, Avrupaî metoda uyarken bizi işten alıkoyacak mahiyettedir :

A) Avrupaî usulde yapılmış ve örneği takdim edilmiş olan izahname fişinde bir madde vardır: (*Bir yazmanın kitabiyatını—bibli-yografyasını da tam yazmak*). Bu lâzım fakat pek uzun zaman isteyen iş, kat'iyen bize gelmez, fakat Avrupa'da olur. Çünkü komisyonlar ya daimidir, yahut pek sürekli olup lağvedilmez. Sonra bir yazmanın Avrupa ve şark kütüphanelerinin hangilerinde nushaları bulunduğunu kolayca gösteren, fakat yıllarca çalışmadan sonra yapılmış mükemmel katalogları ve bunların pek ince yapılmış çeşit çeşit elifbaî cedvelleri vardır. Bizim tasnif komisyonunda bir tek Avrupa katalogu olmadığı gibi Ritter'in Beyoğlu'nda Alman Enstitüsünden muvakkaten getirdiği kataloglar da onun ayrılmasile yerine dönmüştür. Bereket versin fakir vaktile pek çok zorluklarla satın alabildiğim mühim kataloglara malikim. Fakat bu hususidir. Ve cesim kataloglar öteye beriye taşınamaz. Tasnif heyetinin ayrıca katalogları olmak

şarttır. Hiç değilse Üniversite kütüphanesinin bu türlü katalogları heyetimize muvakkaten verilmelidir. Fakat şimdilik bu fihristler olmayabilir. Çünkü bizden çabuk iş istendiğine göre bu kataloglar olsa da bizim onlarla uğraşmamız ancak bazı hallerde doğru olabilir. Zira ilk önce aranacak ve kaydedilecek nushalar İstanbul dışındaki nushalar değil, İstanbul kütüphaneleri içindekilerdir ve bilmediğimiz bunlardır. Halbuki bunları bile kütüphanelerimizde kolaylıkla bulmak mümkün değildir. Çünkü fihristleri elifbaî değildir. Onun içindir ki fakir, işe başlar başlamaz evvelâ Esad Efendi kütüphanesinin hem tarihî eserlerinin, hem müelliflerinin birlikte olarak fişlerini yaptıрмаğa başladım ki diğer kütüphanelerin de fişleri bitince bir tarihî ve edebî kitabın kaç kütüphanemizde (kaç çeşit) (kaç tarihli), (kaç yazılı) nushası olduğu meydana çıkar. İlerde vakit kalınca ve her kitabın fişlerinden başka ayrıca izahnameleri de basılmağa başlanınca Avrupa ve Mısır kütüphanelerinde olan nushalar üzerine kayıtlar ilâve edilebilir. Şimdilik bu meselede fazla duramayız.

B) Yine o Avrupaî izahnamede (müelliflerin adlarından başka tercümei halleri)ni tetkik lüzumu ve neticede ölüm tarihlerinin de kaydına ehemmiyet verilmektedir. Elbette bu doğrudur. Fakat kolay bulunacak müellifler yanında o kadar meçhul müellifler vardır ki, fıkraya bakıp ta günlerce iş yapmadan müellifleri aramakla vakit geçirmek mümkündür. Beyhude vakit geçirten ve boş oturuluyormuş zannını veren bu kaydı da açık bırakarak bir gün tesadüfen bulunacak malûmat ile doldurmak gerektir. Yoksa bu yol çıkmaz. Avrupa'da bu nevi müellifler ve eserler için uzaklarla muhabere ve nushalar teatisi de mutattır ki bizim Maliyenin buna ne imkânı vardır; ne de şimdilik lüzum. Bu iş pek çok vakit yer ve ayrıca adamlar ister.

Avrupaî tasnifin gayesi ikidir :

I. Eser ve müellifi elıba sırasile çabuk buldurmaktır.

II. Her eserin tahlilini havi izahname yaparak onları (ilim, felsefe, tarih, edebiyat, sanat) bölümlerine ayırmaktır. Bu iki temel kuruldu mu bazı meselelerin daha kısa yazılması veya bir iki noktanın muvakkaten açık kalması temeli bozmaz.

TASNİF METODU

Metod meselesi eserlerin dillere göre taksimi, yeknesak ve çift defter yazılması —her kitap için çift izahname tahriri, —maddeler tasnifi, —elifbaî çift fişler tertibi, —yazmaları ilmî bölümlere göre ayırma, —bölümler arasında bağlar ve ekler yapma, —kitap teşhis etme gibi bir takım temellere dayanır. Şöyle ki :

A) Avrupaî usule göre evvelâ karışık kitaplar dillere göre toptan olarak azaya taksim edilir: Türkçe eserler, arapça eserler, farisi eserler... Sonra azaya yeknesak defterler verilir. Takdim edilen örnek dairesinde on, onbeş madde üzerinden eserin tahlilini havi (izahname) yazdırılır. Bunlar yazılırken defter sayfasının altına pelikan kâğıdı konur ki sayfa, çift çıksın. Bu sayfanın pelikanla çıkan kopyası sayfada kalır. Ve herkesin bir eseri izahname programına göre nasıl yazdığı ve ne miktar iş gördüğü bir bakınca kolay anlaşılır. Üstteki sayfa yani izahname fişi ise tahlil ve tavsif olunan kitapla beraber başkana gönderilir. Başkan, izahnameyi alır, okur, ve kitaba bakar, eğer izahnamede program esnasından ayrılan bir şey varsa, müphem, pek uzun, pek kısa şeyler görürse icabında tadil eder, sonra bu izahnamenin bir köşesine tahlil edilen eserin hangi tarih şubesine veya hangi maddeye ait olduğunu işaret eder. Sonra kitaplar kendi yerlerine gönderilir. Bu izahnameler ise bölüm bölüm edilerek klâssörlere konur. İşte bu, (mevzu tasnifi)dir.

B) Eğer bir eserin birkaç maddeye taallûku varsa izahname, en ziyade yakışık alan (madde gözüne) konur ve birer havale fişi de diğer gözlere gönderilir. Bu sayede bölümler arasında (bağlar) yapılır. Bu, pek mühim meselelerdendir. Böyle Avrupaî usul ile bir izahname yazılınca insan eseri görmese bile izahnamesini okuyunca içi ve dışı hakkında temelli fikir edinir. Şark fihristlerinde katiyyen böyle avrupaî izahlar yoktur. Hattâ eserlerle müelliflerin adları çok defa yanlışdır. Keza (telif ve istinsah) tarihleri yazılı değildir. Ölüm tarihleri de ya yazılmamıştır, yahut yanlış kaydolunmuştur.

C) Ad ve müellif fişleri: Başkan; eserlerle müelliflerin adlarını heca ile kolayca gösterecek çift fişler dahi yaptırır. Bu fişler sayesinde adını bildiğiniz hangi eseri ararsanız hangi kütüphanede olduğunu bulursunuz. Keza müellif fişlerine bakar, bir müellifin kaç eseri olduğunu, bir arada topluca bulursunuz. Belki de siz o müel-

lfin ne gibi eserleri olduğunu tamamen bilmiyordunuz. Fiş, onları bir arada gösterir. Bizim eski fihristlerde bu kolaylık da yoktur.

D) Yardımcı cedveller ve fişler: Komisyon, Avrupa'da olduğu gibi meselâ 10-15 yıllık uzun müsaadeye ve daha doğrusu ilk mektep derecesinde olsun daimî bir müessese sayılmak şerefine mazhar olursa yapılacak başka fişler de vardır :

- I. Telif tarihine göre eserlerin asırlarını hemen gösteren sıra cedvelleri.
- II. Eser ve müelliflerin mekânlarına göre hecaî cedveller.
- III. Nushaları pek az ve (tezhib, eskilik ve nedret) bakımından pek kıymetli eserlerin ayrıca hecaî cedvelleri.
- IV. Umum kütüphanelerin yazmalarını bir arada bulunduracak hecaî fişler.
- V. Madde cedvelleri. Bunlar eser, müellif fişlerinden tabiî başkadır. Ve yapılacak olursa en büyük hizmetlerden biri olur. Bu sayede insan, bir (madde)nin hangi kitapların hangi fasıllarında olduğunu bile öğrenir. Avrupa'da ilim adamı yetiştirmenin bir yolu da işte bu soydan olan araştırmalardır.

E) Sınıflara bölüm meselesi: Avrupaî usule göre tarih kitaplarının şu biçimde tasnif edildiği görülür ve biz de öyle yapmaktayız :

- I. Umumî tarih bölümüne girecek eserler.
- II. Milletler ve hükûmetlere göre yazılan tarihler.
- III. Hassaten Türk hükûmetlerine yani (Harzemşahî), Gaznevî, Selçukî, Memlûkî, Atabekî, Artukî, Danişmendî, Mogolî, İlhanî, Safevî, Anadolu emaretleri ve Osmanlı) bölümlerine girecek eserler.
- IV. Teracümü ahval ve tabakat kitapları.
- VI. Şehirlerin tarihleri.
- VII. Meslek ve tarikatlerin tarihleri.
- VIII. Yabancı milletlere dair tarihler.

Metodoloji emreder ki, bu ilmî bölümler yapılırken (kronolojik ve elifbaî tertibe de riayet olunsun. İlerde arzedilmesi daha çok yakışır diye (dil, edebiyat, fûnun, felsefe, sanat yazmaları) üzerindeki Avrupalı bibliyografların tasnif usulüne dair şimdilik bir şey arzetmiyorum. Bu, şimdilik çok uzun sürer.

F) Fakat tasniflerden başka ve onlardan çok evvel metodolojinin istediği meziyet (eski kitap ve yazıları teşhis) denilen yüksek bir melekedir. Bunun mektebi on beş yirmi yıl eski yazılar ve tarihî, ilmî yazmalar üzerinde uğraşmaktır ve memleketimizde bu vukufa cidden malik olanlar da üç beş kişiyi geçmez. Maliyenin şimdiki usulü baki kalırsa bu zatlar komisyona da giremezler. Âcizin zannı şudur ki, eski Türk yazılarıyla hututunu gösterecek (Paleografya) ile yazmaların tasnifi metodlarını gösteren (bibliyografya) dershanesi açılmadıkça beş on yıl sonra pek elim akibete uğranır. Üniversitenin (tarih, coğrafya, edebiyat, hukuk, iktisat, felsefe tarihi) bölümleri kapanır. Zira eski medeniyetin (dillerini, yazılarını, usullerini) aslî vesikalar üzerinde tetkik etmek (modernizm)in de temel taşlarındandır.

HER KİTAP HAKKINDA AVRUPAÎ USULE GÖRE YAPILAN İZAH FİŞLERİ — İZAHNAMELERİN DAYANDIĞI ESASLARI GÖSTERİR PROGRAMDIR

“Tefsire muhtaç olmıyan noktalar için izahat
verilmemiştir”

Kitabın bulunduğu kütüphane — numarası

Kitabın adı, dili ve telif tarihi

Müellifi

Eser hakkında malûmat :

Eserin muhteviyatını; ve vukuatını gösterdiği asrı (filân vakitten filân vakite kadar diye) icmalen olsun yazmak, hem de Türkçe yazmak elzemdir. Hassaten Türk tarihini ve Türk harsini alâkadar eden noktaları işaret, pek lâzımdır. Kitabın fasıllarına gelince: Bunları toptan saymak lâzımdır. Fakat eser pek nadir ve kıymetli ise birer birer sayarak ve sayfalarını işaret ederek yazmalı ve bundan başka isim fişinde de kıymetini göstermelidir. Eser kimin namına veya kimin emrile yazılmış ve kime takdim edilmişse aynen nakledil-

melidir. Zahriyesinde veya sonunda eserin devrini tayine yarıyan ve bazı mühim şahsiyetlere mensup olan kayıtlar, el yazıları ve mühürler tetkik olunmadan geçilmemelidir. Matbu olan veya ikinci ve üçüncü derecede bulunan yazmalar için vakit geçirilmiyerek pek kısa malûmat verilmelidir.

Başlık ve tezhip : Ünvan ve serlevha aynen yazılmalıdır. Mısır, İran ve Osmanlı tezhipleri tasrih olunmalıdır.

Eserin başlangıcı ve sonu : Telif sebebini gösteren parça da nakledilmelidir.

Müstensih ismi ve istinsah tarihi :

Kitabiyat : Eser ve müellif hakkında nerelerde malûmat bulunabilirse icmalen gösterilmeli.

Eserin diğer nushaları : Bunları aramak çok zamana muhtaçsa bırakmalıdır.

Eserin basmaları :

Maddî tarif : Cilt: (Rengi, maddesi, maklaplı mı? Başka tezyinatı var mı?).

Kâğıt: (Renk, cins "tayini mümkünse", incelik, kalınlık, mürekkebi emmiş kâğıtlar).

Eb'ad: (Yaprak genişliği ve uzunluğu ile yazılı kısmın genişliği ve uzunluğu).

Varak sayısı:

Yazı: (Cinsi, harekeli mi? noktasız mı? nefis mi? âdi mi, cümle ve bap başlarının rengi).

Satır adedi:

Cedvel - renkleri.

Kitap fişleri örneği :

<i>Cihannüma</i>	Basma	Türkçe	Kütüphane No.
Kâtip Çelebi			

(C) harfine konacaktır.

Müellif fişleri örneği :

<i>Kâtip Çelebi</i>	
Cihannüma	Esad Efendi No.
Takvim-üt-tevarih	Lâleli No.
Süllem-ül-vüsul	Nuruosmaniye No.
Esfar-il-Bihar (Bahriye tarihi)	Süleymaniye No.

(K) harfine konacaktır.

En mükemmel Avrupa usulünce müelliflerin adları yanına vefat tarihleri ve eserin yanına telif veya istinsah tarihi konur.

İşbu kitap ve müellif fişlerinin içine büyük tahlil fişlerinden (ölçü, sayfa sayısı) gibi bazı maddeler de yazılır.

C e d v e l

Kütüphanelerdeki tarihe ait eserlerin sayısını gösterir

Kütüphanenin adı	Adet	Kütüphanenin adı	Adet
I. asıl	1 2	Mihrişah Sultan	5 0
Amca Hüseyin		Molla Çelebi	8
II. Nazif ef.	1	Nuruosmaniye	3 4 3
I. Reisülküttap	1 4 3	Selim ağa	1 1 3
Aşir efendi	4 4	Selimiye	6 8
III. Hafid Ef.	3 2	Servili	0
Atıf Efendi	2 0 7	I. asıl	2 6
Ayasofya	4 7 1	Süleymaniye	
Bağdadlı Vehbi	2 8 0	II. Yeni eserler	1 2 5
Beşir Ağa	5 8	Şehid Ali Paşa	1 3 9
Çelebi Abdullah	3 6	I. asıl	0
Çorlulu Ali Paşa	1 5	Şehzade	II. Kara çelebi Z. 3 5
Damad İbrahim Paşa	6 8	III. Kadı zade	1 8
Düğümlü Baba	7 3	Şeyh Murad	0
Esad Efendi	3 9 6	Velyüddin Ef.	1 0 8
I. asıl	3 4 9	Yahya Efendi	2 8
Fatih		I. asıl	9 1
II. İbrahim Ef.	2 5	Yeni cami	
Feyzullah Efendi	8	II. Hatice Turhan	3 3
I. asıl	6 7	Y e k û n	4 6 1 6
Halet Efendi			
II. İlâve	1 5		
I. asıl	1 1 5		
Hamidiye			
II. Lala İsmail	8 1		
İsmail ağa (Kalkandelenli)	2		
İzmirli İsmail Hakkı Bey	4 7 9	Elimizde fihristleri mevcut olan bu 34	
Kadıasker Mehmed Murad	5 0	kütüphanede tarihe ait 4 6 1 6 eser	
Kılıç Ali Paşa	4 5	vardır.	
I. Köp. Meh. Pş.	1 5 8	1 6 0 0 ü Türkçe	
Köprülü	4 6	1 7 0 2 si Arapça	
II. Fazıl Ah. Pş.	3 5	3 9 9 u Acemce	
III. Asım Bey	1 2 0	2 3 ü Yabancı dillerle	
Lâleli		8 9 2 si Fihrislerde dilleri	
		mezkûr değildir.	
		Yekûn 4 6 1 6	